

Posudek na diplomovou práci

Bc. Stanislava Urbanová

Umírání v nemocničních zařízeních od roku 1945 do současnosti: postoj ke smrti a změna péče o umírající.

Diplomová práce se zaměřuje na téma, které v současné době získává v sociologii více pozornosti: na téma umírání a smrti. Zabývá se konkrétně procesem umírání v klinické instituci, a to v českém kontextu a z historické perspektivy. Jakým způsobem bylo a je v českých nemocnicích zacházeno se smrtí? Jaké péče se dostávalo a dostává umírajícím pacientům, u kterých se již nepočítá s vyléčením, a prvotní účel nemocnice tak ztrácí svůj smysl?

Autorka nejprve „osahává“ téma umírání z různých úhlů, pojítkem jí je přitom představa o žádoucí podobě umírání, kdy jsou respektovány individuální potřeby umírajícího a kdy je umožněna přítomnost nejbližších osob. Představuje jednotlivé fáze procesu umírání a na základě sekundární literatury zmiňuje hlavní potřeby umírajících, a výhody a nevýhody různých institucionálních uspořádání. V teoretické části nejprve tematizuje tabu smrti – smrt jako něco, o čem se nehovoří, co je odsunuto mimo společnost, co vzbuzuje strach a odmítání. Představuje základní etické přístupy k umírání a paliativní péči. Závěrem se zaměřuje na odbornou přípravu personálu, který v nemocnicích přichází s umírajícími do styku, a konstatuje, že teoretická příprava není dostatečná a hlavní roli hraje vlastní první zkušenost setkání se smrtí, která je ovšem i pro profesionály velmi emocionálně náročná.

Následně se autorka pokouší nahlížet na umírání ze sociologické perspektivy. Ukazuje, že proces umírání se změnil s přechodem z tradiční společnosti k moderní, kdy smrt přestala být přirozenou součástí koloběhu života rodiny a přesunula se do institucionálního prostředí. Právě v té době se o něj také sociologie začala zajímat. Dotýká se problematiky vědomí vlastní konečnosti (a co to znamená z filosofického hlediska), problematiky eutanazie a práva rozhodnout o vlastním odchodu ze života, či otázky souvislosti smrti a obecně lidské kultury. V další kapitole představuje data, která má česká sociologie o smrti a umírání k dispozici, zejména z výzkumu, který si objednala organizace Cesta domů u agentury STEM/MARK v roce 2015 a která vypovídají o tom, jak je pro lidi těžké o smrti hovořit, ale zároveň jak by většina z nich uvítala větší informovanost a viditelnost tohoto tématu. Následně autorka stručně shrnuje historii umírání v nemocnicích, vývoj léčení pro dlouhodobě nemocné a hospiců ve světě a v ČR.

V poslední části práce autorka představuje svou kvalitativní sondu, v rámci které provedla polostandardizované rozhovory s profesionály a profesionálkami setkávajícími se s umíráním v rámci své práce v nemocnicích – s lékaři /lékařkami a zdravotními sestrami. Měla přitom na zřeteli historické hledisko, a proto do výzkumu zahrнула jak zdravotní personál působící v současnosti, tak pamětnice /pamětníky, kteří jí mohli sdělit své zkušenosti s umíráním v nemocnicích v období od 50. let minulého století. Rozhovory tak měly částečně podobu metodologie orální historie. Přes omezení výzkumného vzorku formulovala následující závěry: V době poválečného období byl při péči o umírající kladen důraz na spiritualitu, avšak kvalita ubytování a péče v nemocnici byla nižší. Po roce 1948 v době reálného socialismu dotázaní zmiňují nedostatek psychologické a spirituální podpory,

méně času personálu na péči, ale oproti tomu větší podporu rodiny ve srovnání se současností. V současnosti dochází k postupnému zlepšování či profesionalizaci paliativní péče, je kladen větší důraz na odbornost, ale zároveň je pozorována menší rodinná soudržnost, a rodiny mají omezenější možnosti se na péči o umírající podílet. V nemocnicích dochází k větší byrokratizaci zdravotní péče, obecně je pečováno o těžší případy a práce se stává náročnější.

Ačkoliv má tato diplomová práce stále jisté nedostatky, autorka v průběhu jejího zpracovávání urazila dlouhou cestu. To se týká nejen kvality práce, ale i samotného obsahu: autorka do tématu původně vstupovala s určitou představou vyplývající z literatury (o odosobnělosti, opuštěnosti a instrumentalizaci smrti v současných nemocničních zařízeních), kterou v průběhu terénního výzkumu postupně upravovala na základě informací od komunikačních partnerek a partnerů. Tím potvrdila jednu z charakteristik kvalitativního výzkumu, a sice jeho otevřenost a „nezatíženost“ předem formulovanými hypotézami, a dokázala formulovat, když ne přímo teorii, tak alespoň závěry založené na datech a informacích z terénu. Citlivě provedené rozhovory přinesly zajímavé a nové informace o tom, jak zdravotnický personál prožívá umírání jako součást své práce, a také o tom, jak se měnily objektivní podmínky péče o pacienty v terminálním stádiu. Empirická kapitola je dle mého názoru povedená a představuje nejlepší část diplomové práce. V průběhu psaní práce autorka udělala obrovský pokrok, co se týče práce s odbornou literaturou – postupně zařadila různorodé a relevantní zdroje k tématu, které jí umožnily zaujmout více kritické stanovisko. Přesto některé problémy přetrvávají – zejména nevyváženost zdrojů, kdy nadále převažují knihy nesociologické, a styl práce v některých místech připomíná spíše úvahu než odbornou práci. Jsem ale přesvědčena, že v současné podobě práce odpovídá požadavkům na diplomovou práci a navrhuji hodnocení 2 – velmi dobře.

K obhajobě navrhuji tyto otázky:

Jaké jsou limity použité metodologie (zejména z hlediska výběru vzorku a historické povahy výzkumu)?

Jak probíhala rekrutace vzorku, jaká byla ochota respondentů účastnit se výzkumu?

Jaká praktická doporučení pro zdravotnický personál by bylo možné na základě Vaší práce formulovat?

Mgr. Radka Dudová, Ph.D.

FHS, obor Historická sociologie

Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.